

Antea Group Archeologie

Archeologische QuickScan

**Kwaakbrug (Haarlemmervaart t.h.v. 206) te
Oegstgeest**

projectnummer 484395
revisie 01
22 mei 2023

Antea Group Archeologie

Archeologische QuickScan

Kwaakbrug (Haarlemmervaart t.h.v. 206) te Oegstgeest

projectnummer 0483349

revisie 01

22 mei 2023

Auteur

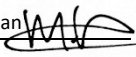
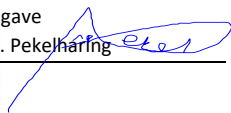
M.R.X. van Kempen

Opdrachtgever

Gemeente Oegstgeest

Rhijngaasterstraatweg 13

2342 AN Oegstgeest

datum vrijgave	beschrijving revisie 01	gecontroleerd	vrijgave
22-5-2023	Definitief	M.L.S. de Haan 	P. Pekelharing

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave		Blz.
1	Inleiding	2
2	Archeologisch beleid	3
3	Bekende waarden	5
3.1	Historische situatie	5
3.2	Archeologische waarden	6
4	Conclusies en advies	10
Literatuur en geraadpleegde bronnen		11
Lijst met afbeeldingen		12

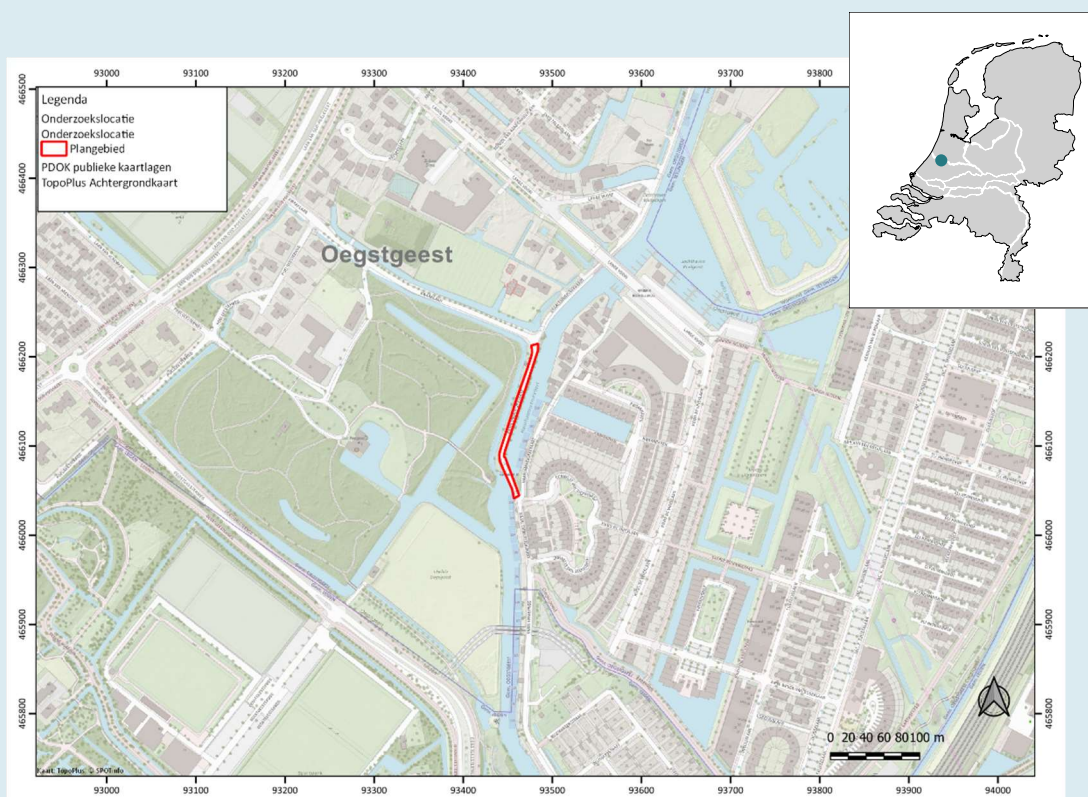
Administratieve gegevens

Projectnummer Antea Group 484395
OM-nummer n.v.t.
Provincie Zuid-Holland
Gemeente Oegstgeest
Plaats Oegstgeest
Toponiem Kwaakbrug t.h.v. Haarlemmertrekvaart 206

Kaartblad 30F
Coördinaten 93480200378/502673466209 93459201075/502371466046
Opdrachtgever Gemeente Oegstgeest
Uitvoerder Antea Group
Datum uitvoering mei 2023
Projectteam M.L.S. de Haan (projectleider archeologie)
M.R.X. van Kempens (projectarcheoloog)

Tweede lezer M.L.S. de Haan (KNA archeoloog)
Bevoegd gezag Gemeente Oegstgeest
Deskundige Bevoegd gezag Erfgoed Leiden en Omstreken – S. de Groot

Beheer documentatie Antea Group

Afbeelding 1. Uitsnede topografische kaart met de ligging van het plangebied.

1 Inleiding

In mei 2023 is in opdracht van de gemeente Oegstgeest door Antea Group een archeologische QuickScan¹ uitgevoerd voor de Kwaakbrug (gemeente Oegstgeest). Aanleiding voor het onderzoek is de renovatie van de brug.

Voor de renovatie van de Kwaakburg in Oegstgeest (t.h.v. de Haarlemmertrekvaart 206) worden aan de beide zijden van de brug graafwerkzaamheden uitgevoerd. Het terrein aan de noordzijde heeft een oppervlakte van circa 200 m². Het terrein aan de zuidzijde heeft een oppervlakte van circa 100 m². De werkzaamheden van de renovatie van de brughoofden hebben in totaal van 200 à 250m². De te ontgraven diepte is ongeveer 1,1 m -NAP.

Bij de aanlegwerkzaamheden kunnen eventuele archeologische sporen worden verstoord. In deze QuickScan wordt gekeken naar de eventuele archeologische sporen en daarbij behorende risico's voor de opdrachtgever.

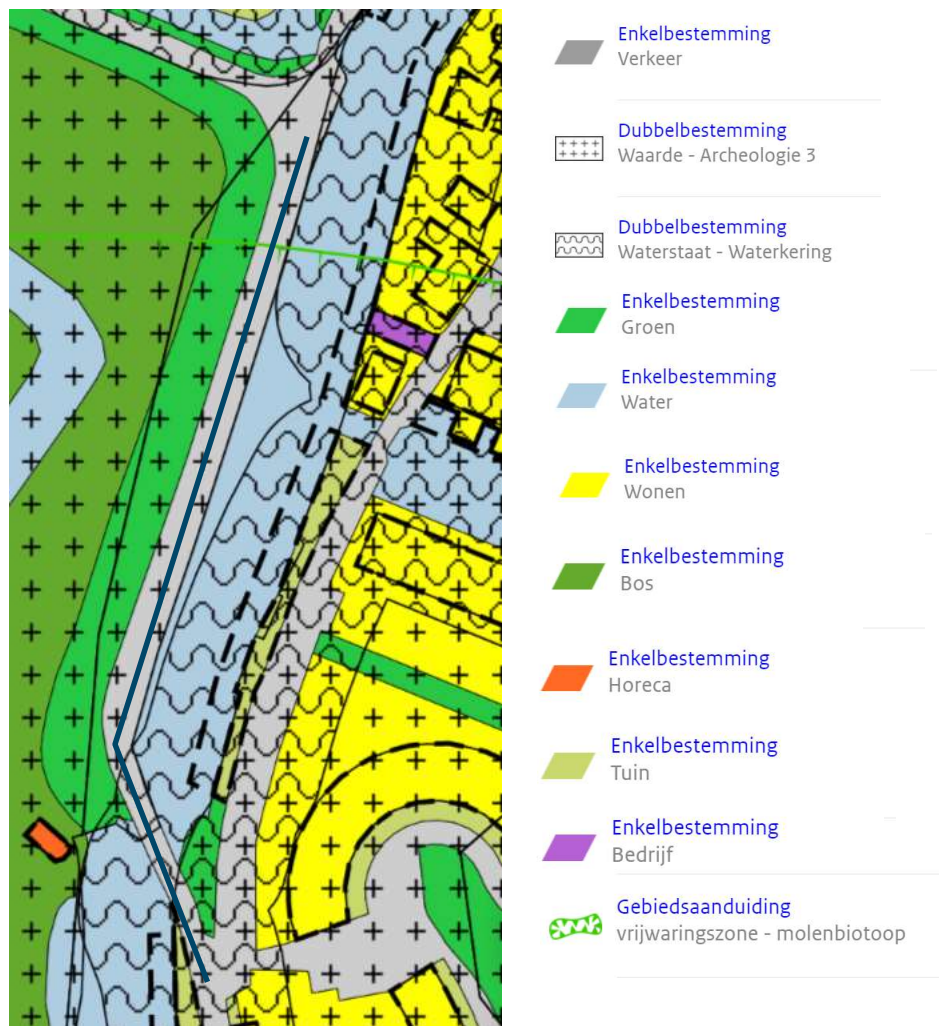
Afbeelding 2. Het plangebied geprojecteerd op een recente luchtfoto (bron: PDOK).

¹ Een QuickScan is een snelle check om na te gaan of er bij de uitvoering van het project rekening dient te worden gehouden met de factor archeologie. Omdat een dergelijke scan geen officiële basis heeft binnen de wetgeving kunnen hieraan geen rechten worden ontleend.

2 Archeologisch beleid

De werkzaamheden vinden plaats binnen het bestemmingsplan Poelgeest (vastgesteld 29-04-2021). Aan weerszijden van de brug geldt een archeologische dubbelbestemming van Waarde – Archeologie 3. Er is een archeologievergunning nodig voor bij werkzaamheden (geen bouwwerk zijnde) dieper dan 50 cm en over een (totale) oppervlakte groter dan 250 m². Op de brug zelf ligt geen archeologische dubbelbestemming.

De totale oppervlakte van de te ontgraven grond komt volgens de aangeleverde informatie op circa 200m² uit, waardoor de werkzaamheden de vrijstellingsgrens (net) niet overschrijden.

Afbeelding 3. Het plangebied geprojecteerd op de dubbelbestemmingen (bron: www.ruimtelijkeplannen.nl).

Op de archeologische waarderingskaart van de gemeente Oegstgeest (afbeelding 4) heeft het plangebied grotendeels een waardering van gematigde archeologische waarde. Een deel van de Kwaakbrug valt binnen de waarde 'water' en is niet gekarteerd voor een archeologische waarde.

Afbeelding 4. Het plangebied op de archeologische waardenkaart van de gemeente Oegstgeest.

3 Bekende waarden

3.1 Historische situatie

De Kwaakbrug wordt voor het eerst genoemd door de Hoogheemraden van Rijnland in 1438, toen zij akkoord gingen met het idee om een Kwakelbrug te bouwen over de toenmalige veenrivier de Mare, een vertakking van de Oude Rijn. Kwakelbruggen waren hoge bruggen met trappen aan weerszijden waardoor boten er onderdoor konden varen. De brug verbond de hooi- en akkerlanden van het Oegstgeesterbroek met Oegstgeest en Leiden. Naast de brug ontstond een buurtschap, De Kwaak genoemd. Op de historische kaart uit de 17^e eeuw is de brug reeds te zien. De Kwaakbrug werd al in 1660 langer gemaakt om een middenpijler te kunnen installeren. Het dek van de brug werd toen eveneens verbreed. In 1782 werd de brug helemaal vervangen en voorzien van landhoofden, vleugels en middenpijlers. In 1855 werd het brugdek vervangen door een dek van ijzeren liggers met een onderdek van plaatijzer. In 1962 werd het wegdek weer geheel vernieuwd en in 2010 werd het verboden voor gemotoriseerd verkeer om over de brug te rijden, om verzakking, dat toen al was opgetreden, te voorkomen. In 2021 is er besloten de Kwaakbrug aan te wijzen als gemeentelijk monument.

Tweede Wereldoorlog

Volgens de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed Op de kaart is te zien dat het onderzoeksgebied grenst aan de Duitse verdedigingslinie Neue-Landfront. Dit is een Duitse verdedigingslinie achter de Atlantikwall die een invasie vanuit de kust diende te vertragen en tevens rugdekking moest bieden aan de Atlantikwall.²

Door Antea Group is er ook een QuickScan naar kans op niet-gesprongen explosieven uitgevoerd. Er is geconcludeerd dat zich binnen het onderzoeksgebied OO verdachte gebieden bevinden. Het gaat daarbij specifiek om in watergangen gedumpte munitie. In het verleden is er bij de watergangen Klein-kalibermunitie en een brisantgranaat gevonden. Verder blijkt dat er langs de Haarlemmertrekvaart meerdere keren munitie is aangetroffen. Binnen het onderzoeksgebied kunnen dan ook OO aangetroffen worden in de vorm van gedumpte Klein-kalibermunitie, handgranaten, geweergranaten, munitie voor granaatwerpers en geschutmunitie.³ Deze munitie kan in de Tweede Wereldoorlog ook voor bodemverstoring gezorgd hebben. Echter is er geen bron gevonden die stelt dat er schade is toegediend aan de Kwaakbrug.

Ook is bekend dat de Kwaakbrug grenst aan Kasteel Oud-Poelgeest. In de Tweede Wereldoorlog doken Joden onder op dit landgoed bij de oude tuinmanswoning. Ook Duitse soldaten waren op het terrein aanwezig: zij waren gehuisvest in het koetshuis. Na de bevrijding van Nederland op 5 mei 1945 tot aan juli 1945 zorgde het landgoed van Oud-Poelgeest voor huisvesting van Canadese soldaten. Het is bekend dat deze soldaten geen spullen achtergelaten, behalve een munitiekist.⁴

Mogelijke verstoringen

Gezien de ligging in de bebouwde kom, kunnen kabels en leidingen van nutsvoorzieningen reeds tot bodemverstoring hebben geleid. Ook gevechten bij de Duitse verdedigingslinie kunnen voor bodemverstoring hebben gezorgd. Het verleggen van de brug in de Nieuwe Tijd, alsook de

² <https://www.ikme.nl/ikmekkaart.html>

³ Koopmans 2023

⁴ Lugt 2011; 2014

diverse restauraties aan de brug door de recente geschiedenis heen, kunnen de archeologie in de bodem reeds verstoord hebben.

Abbeelding 5. De geschatte locatie van het plangebied op de georeferende Rhinolandiae Amstelaniae (1661-1706) van Van Berckenrode (Bron: Oldmapsonline.org).

3.2 Archeologische waarden

Uit het Archeologische Informatie Systeem (Archis) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed zijn de bekende archeologische waarden binnen het plangebied opgevraagd. Er ligt binnen het onderzoeksgebied één archeologische monument (AMK-terrein), namelijk het complex van Kasteel Oud-Poelgeest. Dit is een terrein met de restanten van kasteel Alkemade uit de Middeleeuwen. Oudste vermelding van het kasteel is rond het jaar 800 op de lijst van kerkelijke goederen van het bisdom van Utrecht. Het Middeleeuwse kasteel is in 1574 tijdens de Tachtigjarige Oorlog verwoest tijdens het Spaans beleg van Leiden en werd weer opgebouwd in 1668. Tussen 1724 en 1738 was Oud-Poelgeest het zomerverblijf van professor, arts en botanicus Herman Boerhaave, die op het landgoed planten kweekte waar hij in de Hortus Botanicus in Leiden geen plek meer voor had. In de 19de eeuw werden er nog twee torens toegevoegd. Via een zogeheten *grand canal* werd de vijver achter het kasteel verbonden met de Haarlemmertrekvaart.⁵

AMK nr.	situering t.o.v. plangebied	Datering, waarde en omschrijving
4050	75m westelijk. Oud-Poelgeest te Oegstgeest	Datering en Complex: Middeleeuwen laat / Havezathe/ridderhofstad Waarde: Terrein van zeer hoge archeologische waarde

⁵ <https://geschiedenisvanzuidholland.nl/zien-en-doen/locaties/kasteel-oud-poelgeest-in-oegstgeest>; Archis database

	in de gemeente Oegstgeest Coördinaat: 93292/466071	
--	---	--

Tabel 1. AMK-terreinen binnen onderzoeksgebied (bron: Archis).

Binnen een straal van 500 m zijn er ook archeologische waarden aanwezig.

75 meter ten zuiden van het plangebied is er in 2010 een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd door Vestigia. Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen, maar er is wel gebleken dat er ten westen van de Haarlemmertrekvaart bodemvorming is aangetroffen. Hierbij wordt verwacht dat kan de oeverwallen van het systeem gedurende enige tijd in de periode tussen de Bronstijd en de Romeinse Tijd aan de oppervlakte hebben gelegen en dat er sporen van menselijke activiteit aanwezig kunnen zijn in het plangebied. Echter is ook gebleken dat de bodem in het plangebied is tot een diepte van minimaal 0,8 meter –mv geroerd is.⁶

In 2022 heeft Vestigia 125 meter ten zuiden van het huidige plangebied aanvullend veldonderzoek gedaan. Tijdens het veldonderzoek is geconstateerd dat er binnen het plangebied geen kenmerken van bodemvorming zijn in de diepere lagen die eerder niet waren bemonsterd.⁷

Het AWN, de vrijwilligersvereniging van Nederlandse archeologie, heeft 75 meter ten westen van het huidige plangebied een metaaldetectoronderzoek gedaan. De resultaten hiervan zijn onbekend.

In 2008 heeft Synthegra 125 meter ten noorden van het huidige plangebied een booronderzoek uitgevoerd. De rapportage hiervan is niet beschikbaar.

IDDS heeft 125 meter ten zuiden van het huidige onderzoeksgebied een booronderzoek uitgevoerd in 2009. De rapportage hiervan is niet beschikbaar. Van het booronderzoek dat door hen in 2012 werd uitgevoerd 375 m ten westen van het huidige plangebied, is wel een rapport beschikbaar. Uit het veldonderzoek blijkt dat het plangebied op een complex van oude duinen ligt. Humeuze lagen die wijzen op tijdelijke begroeiing werden op 1,3 m –mv (-0,9 m NAP) en in 1,6 m -mv (-1,3 m NAP) gevonden. Er werd wel verondersteld dat de natuurlijke bodemopbouw tot een diepte van 60 tot 80 cm –mv verstoord is.⁸

Op 150 meter ten oosten van het huidige plangebied is er in 2013 een booronderzoek uitgevoerd door Buro De Brug. Op grond van de resultaten van het bodemonderzoek in profielputten en zuigboringen in de ondergrond van de gemeente Teylingen kan vastgesteld worden dat de oorspronkelijke bodem in zeer veel gevallen tot meer dan 1 meter beneden maaiveld, en soms ook nog veel dieper, verstoord is.

Op 200 meter ten oosten van het plangebied is er door Archeomedia in 2003 een booronderzoek uitgevoerd. Volgens Archis zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. De rapportage is niet beschikbaar.

In 2009 is er door RAAP op 350 m afstand ten noorden van het huidige plangebied een booronderzoek uitgevoerd. Hieruit bleek dat de meest zuidelijke boringen, dus de boringen het dichtstbij het huidige plangebied vooral bestonden uit een zandig kleipakket met veel puin. In het

⁶ Boonstra *et al.* 2010.

⁷ Puijenbroek 2022.

⁸ Koekkelkoren en Moerman 2013.

noorden werden er in de boringen met aardewerkfragmenten uit de 12^e en 13^e eeuw gevonden. Er werden ook resten van een mogelijke sloot of gracht gevonden.⁹

zaakidentificatienr. (OM-nr.)	situering t.o.v. plangebied	aard, uitvoerder, datum en resultaat onderzoek
2297406100 (42441)	75m zuidelijk. Brug Trekvaartplein te Oegstgeest coördinaat: 93465/465865	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: Vestigia BV Datum: 2010-08-09
2480652100 (66358)	75m westelijk. Oud Poelgeest te Oegstgeest coördinaat: 93290/466083	Type Onderzoek: niet-archeologisch: metaaldetector Uitvoerder: AWN - Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie Datum: 2015-04-11
5280806100	125m zuidelijk. Oegstgeest coördinaat: 93474/465873	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: Vestigia BV Datum: 2022-07-28
2202246100 (29239)	125m noordelijk. Lange Voort te Oegstgeest coördinaat: 93577/466366	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: Synthesgra BV Datum: 2008-06-10
2230207100 (33124)	125m zuidelijk. Trekvaartplein te Leiden coördinaat: 93616/465720	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: IDDS Archeologie BV Datum: 2009-01-22
2417067100 (58221)	150m oostelijk. Teijlingen te Teijlingen coördinaat: 94924/470257	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: Buro de Brug BV Datum: 2013-09-05
2035102100 (4036)	200m oostelijk. Oegstgeest coördinaat: 93759/466227	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: Archeomedia Datum: 2003-03-12
2251787100 (36152)	350m noordelijk. Overveerpolder te Oegstgeest coördinaat: 93529/466728	Type Onderzoek: (veld)kartering Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 2009-07-20
2387957100 (54435)	375m westelijk. Oegstgeest coördinaat: 93038/466197	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: IDDS Archeologie B.V. Datum: 2012-11-05
2024298100 (1431)	400m oostelijk. Broek/Simondjespolder te Oegstgeest coördinaat: 93900/466000	Type Onderzoek: verwervingswijze niet te bepalen Uitvoerder: Universiteit van Amsterdam Datum: 1995-01-17
2078285100 (1432)	400m oostelijk. Broek & Simondjespolder te Oegstgeest coördinaat: 93900/466000	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: Synthesgra BV Datum: 1995-03-17
2003837100 (1430)	400m oostelijk. Broek En Simontjespolder te Oegstgeest coördinaat: 93900/466000	Type Onderzoek: verwervingswijze niet te bepalen Uitvoerder: Gemeente Leiden Datum: 1995-03-17
3987383100	450m noordelijk. Oegstgeest coördinaat: 93554/466759	Type Onderzoek: geofysisch onderzoek Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 2016-02-03

⁹ De Kruif 2009.

2416840100 (58196)	450m westelijk. Kikkerpolder te Leiden coördinaat: 93074/465755	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: IDDS Archeologie B.V. Datum: 2013-09-04
4644705100	475m noordelijk. Oegstgeest coördinaat: 93352/466702	Type Onderzoek: boring Uitvoerder: RAAP Archeologisch Adviesbureau Datum: 2018-10-23

Tabel 2. Eerder uitgevoerde onderzoeken binnen onderzoeksgebied (bron: Archis).

Afbeelding 6: Gegevens uit ARCHIS.

4 Conclusies en advies

Uit deze QuickScan blijkt dat voor het plangebied een archeologische onderzoeksplicht geldt, maar dat de vrijstellingsgrens volgens de huidige plannen niet wordt overschreden. Daarnaast kan door de historische situatie te bekijken, geconcludeerd worden dat de Kwaakbrug al meermaals in het verleden is gerenoveerd, waardoor de kans groot is dat eventuele archeologische resten die hier aanwezig waren reeds zijn verstoord. Wel bestaat de kans op het aantreffen van erfgoed uit de Tweede Wereldoorlog.

Uit Archis blijkt ook dat het onderzoeksgebied in een omgeving ligt waar archeologische vindplaatsen uit verschillende perioden aanwezig kunnen zijn, echter is het bodemprofiel verstoord op de meeste plaatsen. Het onderzoeksgebied bevindt zich ook op afstand van het archeologisch monument Oud-Poelgeest.

Antea Group adviseert om bovenstaande redenen het plangebied vrij te geven voor de voorgenomen werkzaamheden. Ook voor vrijgegeven (delen van) plangebieden bestaat altijd de mogelijkheid dat er tijdens graafwerkzaamheden toch losse sporen en vondsten worden aangetroffen. Op grond van artikel 5.10 van de Erfgoedwet dient zo spoedig mogelijk melding te worden gemaakt van de vondst bij de Minister (de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: telefoon 033-4217456). Een vondstmelding bij de gemeentelijk of provinciaal archeoloog kan ook.

Antea Group
Oosterhout, mei 2023

Literatuur en geraadpleegde bronnen

Boonstra, M.K., R.M. van Heeringen en A. Lutz, 2010. *Bestemmingsplan 'Trekvaartbrug', gemeenten Oegstgeest en Leiden. Ruimtelijk advies op basis van archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek* (Vestigia-rapport V805). Vestigia, Amersfoort.

Koekkelkoren, A.M.H.C., en S. Moerman, 2013. *Archeologisch bureauonderzoek & Inventariserend Veldonderzoek - verkennende fase Laan van Oud Poelgeest 12, Oegstgeest Gemeente Oegstgeest* (IDDS-rapport 1479). IDDS, Noordwijk.

Koopmans, T., 2023. *QuickScan Ontplofbare Oorlogsresten Kwaakbrug Oegstgeest* (Antea Group projectnummer 484395). Antea Group, Oosterhout.

de Kruif, S., 2009. *Plangebied Overveerpolder, gemeente Oegstgeest; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek* (RAAP-rapport 1997). RAAP, Weesp.

Lugt, F.H., 2011. *Bouwhistorisch onderzoek Kwaakbrug Oegstgeest*. Historische vereniging Oegstgeest, Oegstgeest.

Lugt, F.H., 2014. *Oud-Poelgeest - van middeleeuws kasteel tot rustpunt in de randstad*. Historische Vereniging Oegstgeest, Oegstgeest.

Puijenbroek, F.P.J., 2022. *Aanvullend veldonderzoek Trekvaartbrug Poelgeest, gemeente Oegstgeest (grens gemeente Leiden). Een Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O) door middel van boringen (verkennende fase)* (Vestigia-rapport V22-5139). Vestigia, Amersfoort.

Kaarten

- Topografische kaart 1:25000 (<http://kadata.kadaster.nl>)

Internet

- www.archis.cultureelerfgoed.nl
- www.pdok.nl
- www.ruimtelijkeplannen.nl
- www.topotijdreis.nl
- www.arcgis.com/
- <https://geschiedenisvanzuidholland.nl/>

Lijst met afbeeldingen

Afbeelding 1. Uitsnede topografische kaart met de ligging van het plangebied.	1
Afbeelding 2. Het plangebied geprojecteerd op een recente luchtfoto (bron: PDOK).	2
Afbeelding 3. Het plangebied geprojecteerd op de dubbelbestemmingen (bron: www.ruimtelijkeplannen.nl).	3
Afbeelding 4. Het plangebied op de archeologische waardenkaart van de gemeente Oegstgeest..	4
Afbeelding 5. De geschatte locatie van het plangebied op de georeferende Rhinolandiae Amstelaniae (1661-1706) van Van Berckenrode (Bron: Oldmapsonline.org).	6
Afbeelding 6: Gegevens uit ARCHIS.	9

Over Antea Group

Antea Group is het thuis van 1500 trotse ingenieurs en adviseurs. Samen bouwen wij elke dag aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving. Je vindt bij ons de allerbeste vakspecialisten van Nederland, maar ook innovatieve oplossingen op het gebied van data, sensing en IT. Hiermee dragen wij bij aan de ontwikkeling van infra, woonwijken of waterwerken. Maar ook aan vraagstukken rondom klimaatadaptatie, energietransitie en de vervangingsopgave. Van onderzoek tot ontwerp, van realisatie tot beheer: voor elke opgave brengen wij de juiste kennis aan tafel. Wij denken kritisch mee en altijd vanuit de mindset om samen voor het beste resultaat te gaan. Op deze manier anticiperen wij op de vragen van vandaag en de oplossingen voor morgen. Al 70 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT
T. (0162) 48 70 00
E. pepijn.pekelharing@anteagroup.nl

www.anteagroup.nl

ISSN: 1570-6273

Copyright © 2023

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Disclaimer

Antea Group aanvaardt op generlei wijze aansprakelijkheid voor schade welke voortvloeit uit beslissingen genomen op basis van de resultaten van archeologisch (voor)onderzoek.